

PSYCHOLOGIE U NÁS A JINDE

PĚTAŠEDESÁTINY UNIVERSITNÍHO PROFESORA RNDr. FRANTIŠKA HYHLÍKA

Nestává se vždy, že k jubileu významné osobnosti se schází tolik jednotných vzpomínek i upřímných přání, avšak u prof. Hyhlíka je tomu tak. Je milován a ctěn svými nejbližšími a svými přáteli stejně jako svými spolupracovníky, četnými žáky a lidmi, kteří denně vyhledávají jeho realistickou a moudrou radu. A je to tak správné, neboť je to přirozený důsledek jeho lidských vztahů, lidských v pravém slova smyslu, které se promítají ve všem co činí.

Snad nikde nepocítujeme více relativitu lidského pojetí času a věku jako v osudech lidí, jejichž život byl a je naplněn neúnavnou aktivitou prolnutou nekonečnou laskavostí a hlubokým, opravdovým humanismem. Snad právě proto zaznamenáváme pětadesátiny prof. Hyhlíka jako mezník věku, ale nikoli jako dovršující se vývoj. Vždyť ten, kdo ve zralém věku dospěl k nejhlubšímu pochopení mládí a nejcitlivěji uchopil jeho problémy, je ve své mysli stále mlád a otevřen všemu co je lidské.

Ačkoli ve svém životě dospěl prof. Hyhlík k nejvyšším akademickým stupňům, byl plodný nejen ve svém vědění, podloženém optimistickou a entusiastickou životní filosofií, ale i ve své nevšední lidskosti, kterou projevoval stejně štědře, stejně nezištně, bez nároků na jakékoli pocty a obdiv, stejně samozřejmě a bezpodmínečně jako své vědění. Ačkoli universitní profesor, nepsal po vzoru mnohých učenců rozsáhlé folianty, ale vytvářel a vytváří svým životem, jako vědec i pedagog, lidsky jedinečnou symfonii, v níž vedle tónů hlubokého vědění zaznívá i porozumění a láska. Snad proto je více naslouchán než čten, neboť více svou životní filosofií a své rozsáhlé vědění realizoval v živých slovech než v textu odborných publikací. I jeho činnost publikační však nese znaky nesmlouvavého přesvědčení o poslání vědy, přesvědčení, že vědět znamená též dávat.

Prof. Hyhlík se narodil 20. října 1905 v Loukonosech (okr. Kolín) a po mimořádně zdařilém ukončení střední školy, kterou prochází jako premiant, začíná vysokoškolská studia v Praze, kde se nejprve v letech 1924–1926 připravuje k profesuře matematiky a deskriptivní geometrie na Českém vysokém učení technickém a pak pokračuje ve studiu matematiky na přírodovědecké fakultě University Karlovy až do r. 1929. V roce 1931 dosahuje náš jubilant doktorátu přírodních věd na základě disertační práce „Filosofie fikcionalismu a konstrukce matematických pojmů“, která je již výrazem jeho filosofického zaměření utvářeného v integraci s přírodovědeckou eru-

dicí. Ačkoli je hluboce erudovaný matematik, nikdy nepodlehł módním výstřelkům a snobismu pseudoexaktnosti ve vědách, které se později staly jeho osudem, ale kriticky a zdrženlivě aplikoval své vědění, např. v jedné z prvních faktorových analýz, které byly u nás provedeny. Podobně, ačkoli byl později široce orientovaným praktikem, nikdy nebyl pouhým pragmatikem s nedostatkem filosofického pohledu. Jeden z předních filosofů té doby, přísný a náročný prof. Vorovka ho jmenuje svým asistentem, ale dr. Hyhlik se brzy rozhoduje pro učitelskou dráhu, nejprve na státní reálce v Turnově a pak na reálných gymnásiích v Nových Zámcích a Banské Bystrici. Uprostřed roku 1939 se dr. Hyhlik vrací do Prahy a působí zde jako středoškolský profesor matematiky na reálkách a reálných gymnásiích v Praze I, VIII a IX. Avšak koncem téhož roku je uvolněn pro odbornou a vědeckou činnost v Ústavu lidské práce v Praze, pozdějším Čs. ústavu práce, který byl jednou z nejvýznamnějších institucí svého druhu v evropském měřítku. Zde od roku 1946 zastává místo přednosty odboru pro pracovní výchovu, vedení a hodnocení lidí, tj. věnuje se zde systematicky poradenské a vědecko-výzkumné činnosti. V tomto ústavu také dr. Hyhlik dovršuje svou orientaci na aplikovanou psychologii, v jejímž oboru, či lépe řečeno oborech se stává předním znalcem. Kdo se ocitl v pracovní prof. Hyhlika a seznámil se s obsahem jeho knihovny, není tímto vývojem překvapen. Nalezne zde nesčetné materiály a literaturu reprezentující krystalizaci aplikované i teoretické psychologie předválečných i poválečných let. Pečlivě studované dílo W. Sterna, Münsterberga, Piérona, Burta, Thorndika, Pavlova, Luriji, Rubinštejna, amerických experimentálních psychologů, ale i německých charakterologů a francouzských vývojových psychologů. Knihovna prof. Hyhlika je skutečnou visitkou jeho nevšední erudice. Vedle vzácných sešitů časopisu „vídeňského kruhu“ „Erkenntnis“ nacházíme Bühlerovu „Krisi psychologie“, vedle filosofických klasiků Platona Aristotela Russellovu „Matematickou filosofii“, vedle moderní psychologické literatury výbornou sbírku psychodiagnostických testů. Avšak nejen psycholog, nýbrž milovník knih vůbec zde neustále objevuje a nevychází z úžasu.

Velikou krizí ve vědeckém vývoji prof. Hyhlika bylo zrušení Čs. ústavu práce v roce 1951, které mělo za následek i likvidaci bohatého výzkumného materiálu připraveného k publikaci a odchod dr. Hyhlika na Vojenskou akademii v Praze; současně působí externě na Vysoké škole pedagogické v Praze. Od roku 1956 působí dr. Hyhlik jako docent na filosofické fakultě UK v Praze, na katedře knihovnictví, kde přednáší pedagogiku a pedagogickou psychologii se zvláštním zaměřením na knihovnickou a novinářskou praxi. Současně přednáší tytéž předměty jako externista na několika fakultách v Praze, zvláště na zmíněné Vysoké škole pedagogické a na matematicko-fyzikální fakultě. S činností na katedře knihovnictví je spojena činnost v oblasti psychologie čtenáře, zvláště mladistvého, která má charakter publikační a výzkumný. Prof. Hyhlik je dnes přední znalec tohoto oboru a svými populárními vysokoškolskými přednáškami o psychologii čtenáře podnítil řadu důležitých výzkumů.

Koncem roku 1960 je prof. Hyhlik převeden na tehdejší Institut osvěty a novinářství (dnes fakulta sociálních věd a publicistiky), kde v roce 1962 zakládá a vede katedru psychologie a pedagogiky a kde byl také v roce 1963 jmenován řádným universitním profesorem pro obor pedagogické psychologie. Prakticky až donedávna působí na této fakultě také jako proděkan pro vědu a výzkum a v řadě dalších akademických funkcí, zejména jako člen několika vědeckých rad ústavů a fakult vysokých škol.

Neméně zajímavý je i světonázorový vývoj prof. Hyhlika, který už ve třicátých letech pracuje jako člen sociálně demokratické strany v Dělnické akademii a v jiných politicko-osvětových institucích. Za okupace připravuje se skupinou levicových intelektuálů školskou reformu a účastní se schůzek marxistického kroužku. Po ukončení druhé světové války se stává členem KSČ a plně se zapojuje do budování nového státu. Politická a odborně psychologická činnost se v jeho životě neustále prolínají a doplňují. Od této doby se datuje též mimořádný zájem prof. Hyhlika o problémy ekonomické psychologie, zvláště sociální psychologie práce, psychologii řídicí činnosti a personalistiku. Stává se poradcem vedení podniků těžkého a přesného strojírenství a spolupracuje při řešení pracovních-psychologických, pedagogických a personálních problémů. Současně již od roku 1945 pracuje ve školské komisi ÚV KSČ, v odborných komisích ROH a od roku 1952 v Socialistické akademii. Později je členem pedagogické rady MŠK, spolupracuje s Krajským pedagogickým ústavem,

později s Psychologickým ústavem v Praze. Je rovněž členem kolegia pro psychologii a pedagogiku ČSAV. Výčet všech funkcí, kterými byl prof. Hyhlík pověřen a které plnil vždy s obdivuhodnou aktivitou a skvělým rozhledem zde není úplný, ale musí být zakončen poukazem na funkci vedoucího státního výzkumného úkolu výchovy a vzdělávání pracujících, v níž prof. Hyhlík vykonal opravdu mimořádný kus práce koordinací a organizováním řady výzkumů psychologických faktorů pracovní adaptace mladistvých a dalších problémů. Za tuto a jinou činnost, zvláště pedagogickou a osvětovou se mu také dostalo řady veřejných poct a uznání: je nositelem státního vyznamenání „Za vynikající práci“ a nositelem titulu „Zasloužilý učitel“. Kromě svých pedagogických povinností (na Fakultě sociálních věd a publicistiky přednáší pedagogickou psychologii, metody vědecké práce, vybrané kapitoly z psychologie práce a psychologie dospělých, vede diplomový seminář) zastává řadu funkcí akademických i veřejně politických. Dominantou jeho zájmů však zůstává problematika psychologie dospívajících, personalistika, psychologie řízení a sociální psychologie práce. Ale také výčet zájmů prof. Hyhlíka by byl rozsáhlý a odrážel by jeho širokou a hlubokou kultivovanost, která poznamenává většinu osobností vynikajících psychologů.

Napsal-li jsem před pěti léty, při příležitosti jeho šedesátin, že život a dílo prof. Hyhlíka zanechává mnoho obdivu a vděčnosti, mohl bych dnes tuto skutečnost jen zdůraznit. Nejde o pouhý dojem pisatele těchto řádek, nýbrž o přesvědčení mnoha lidí, které učil, kterým radil, které zkoušel, kterým pomáhal, které vedl; o přesvědčení všech, kdož se setkali s jeho výjimečnou, vzácně lidskou, moudrou a s životem společnosti a sociálním prostředím vůbec tak úzce spjatou osobností. Proto i přání mnoha dalších let pevného zdraví, spokojenosti a úspěchů je přáním mnoha jeho opravdových a vděčných přátel.

M. Nakonečný

Vybraná bibliografie prof. F. Hyhlíka

Poznámka: Úplná bibliografie prací prof. Hyhlíka obnáší do poloviny roku 1969 přes tři sta titulů časopiseckých, knižních a jiných publikací. Z této obsáhlé bibliografie podáváme pouze výbor nejdůležitějších prací vztahujících se k oblasti psychologie.

1. O volbe povolania, v Slovenský juh, 195.
2. Jaké povolání si má volit naše mládež, v Rodiče a škola 1939/10.
3. Psychotechnické vyšetřování a poradenství u kvartánů, v Střední škola 1940/4.
4. Studentské poradenství a psychotechnické vyšetřování, v Ročenka Rodičovského sdružení při dívčím ref. reál. gymn. v Praze I, 1940.
5. Psychologické zkoumání ve službách školy a vzdělání, v Dělnická osvěta 1941/1.
6. Psychologie ve službách praktického života, v Dělnická osvěta 1941/4.
7. Volba povolání, v Dělnická osvěta 1941/9.
8. Charakter a povolání, v Časopis pro školní výchovu 1943/2.
9. Jak zkoumáme dítě pro správnou volbu povolání, v Časopis pro školní výchovu 1943/1.
10. Psychologické vyšetřování mladých, v Přítomnost 1943/38.
11. Volba povolání, v Časopis pro školní výchovu 1943/3.
12. Výchova učňů a mladistvých dělníků, Praha, Orbis 1944 (spolu s M. Adamcovou).
13. Volba povolání, v Pedagogický průvodce 1946/10.
14. Volba povolání našeho dorostu, v Naše řemeslo 1946/51.
15. Volba povolání naší mládeže, v Československé epištoly 1946/5.
16. Výběr a hodnocení lidí, v Praze a člověk (Ústav lidské práce) 1947/11.
17. Další úkoly a cíle poradenství pro volbu povolání, v Informace ÚDP 1948/1.
18. Psychologie v hospodářském životě, v Podnikové hospodářství 1948/2.
19. Student a práce, v Rodinná výchova 1948/2.
20. Vliv prostředí na úspěch ve studiích, v Rodinná výchova 1948/8.
21. Výběr dorostu pro povolání a pro studium na školách vyšších stupňů, v Střední škola 1948/1–2.
22. Výchova učňů a mladistvých dělníků. Praha Práce 1949 (spolu s M. Adamcovou).
23. Duševní život dítěte školního věku, v „Péče o správný duševní vývoj dítěte“, Praha MPSP 1949.
24. Prostředí a školní prospěch, v Rodinná výchova 1949/8.
25. Volba povolání, v „Příručka pracovního lékařství“, Praha 1949.

26. Volba povolání, v Rodinná výchova 1949/2.
27. Volba povolání kvartánů a kvintánů, v Rodinná výchova 1949/7.
28. Volba povolání mládeže, v Sociální revue 1949/6-7.
29. Volba povolání v plánovaném hospodářství, v Nová škola 1949/7-8.
30. Domovy mládeže, Praha Práce 1950 (společně s M. Adamcovou).
31. Volba povolání naší mládeže, Praha, Čs. ústav práce 1950 (společně s M. Adamcovou).
32. Cím budou, v Rodinná výchova, 1950/8.
33. Do kterých povolání především, v Rodinná výchova, 1950/9.
34. Duševní život pracujícího dorostu, v Zpravodaj pro výchovu pracujícího dorostu v přesném strojírenství, 1950/7.
35. Hodnocení práce, v Rodinná výchova 1950/5.
36. Naše děti ve výběrových školách, v Rodina a škola 1950/2.
37. Nový poměr ke společenskému vlastnictví, v Pracující dorost 1950/3.
38. Pomáháme poradcům při volbě povolání dorostu, v Pracující dorost 1950/4.
39. Rodiče posuzují své děti, v Rodinná výchova 1950/6.
40. Psychologie dospívající mládeže, v Zdraví lidu 1951/11.
41. Trest jako výchovný prostředek ve středisku, v Pracující dorost 1951/6.
42. Podmínky úspěšného cvičení, v Vojenský akademik 1952/2.
43. Jak se utváří charakter člověka, v Mladá fronta 1954/304.
44. Rozdíl mezi vrozenými a získanými vlastnostmi, v Mladá fronta 1954/298.
45. Utváření charakteru v socialistické společnosti, v Mladá fronta 1945/309.
46. Didaktika pro učitele vojenských škol. Praha, VAKG, 1955.
47. Vybrané kapitoly z pedagogiky, Praha, SPN, 1955 (skriptum).
48. Doba dospívání, v Mladá fronta 1955/39.
49. Metodika populárně vědecké přednášky, Praha, Čs. společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, 1956.
50. Jak studovat na vysoké škole, v „Úvod do studia na vysoké škole“, Praha, SPN, 1956.
51. Pozornost čtenáře, v Novinářský sborník 1956.
52. Využití poznatků psychologické vědy při vyučování dospělých, v Lidové kursy ruštiny 1956/7.
53. Vztah mezi textem a ilustrací, v Novinářský sborník 1956/1.
54. Metodika populárně vědecké přednášky. Praha, Orbis, 1957.
55. Zkoušky vysokoškolských studentů (Metodické pokyny), Praha, SPN, 1957.
56. Láska k vojenskému povolání, v Obrana lidu 1957/88.
57. Nebojte se psychologie, v Zápisník 1957/11.
58. O vztazích mezi chlapci a děvčaty, v Rodina a škola 1957/4.
59. Osobnost a individuální výchova, v Obrana lidu 1957/67.
60. Statečnost a zbabělost, v Zápisník 1957/15.
61. Vůle a její význam při výchově morálních vlastností vojáka, v Lidová armáda 1957/12.
62. Výzkum zájmů o četbu u dospívající mládeže, v Knihovnik 1957/4.
63. Četba a její vliv na utváření osobnosti (Psychologie čtenáře), Praha, SPN, 1958 (skriptum).
64. Cím bude vaše dítě, Praha, SPN, 1958.
65. Potřeby a zájmy lidí v socialistické společnosti, Praha, ÚDA, 1958.
66. Psychologie v hospodářském životě a v práci vedoucích pracovníků. Praha, ministerstvo stavebnictví, 1958.
67. Psychologie vojáka, Praha, ÚDA, 1958.
68. **Zásady komunistické morálky a morální profil funkcionáře ČSM**, Praha, ÚV ČSM, 1959.
69. O dětských lžích a krádežích, v Vlasta 1959/33.
70. Poznáte sebe a svých spolupracovníků?, v Výstavba Slovenska 1959/36.
71. Volba povolání dospívající mládeže, v Zpravodaj předsednictva ÚV Odborového svazu zaměstnanců školství 1959/2 (spolu s J. Novákem).
72. O tělesných a duševních zvláštностech dospívající mládeže, v Výchova dospívající mládeže, Praha, SPN, 1960.
73. Volba povolání dospívající mládeže, v Odborná učiliště a učňovské školy, Praha, SPN, 1960.
74. Charakter a temperament člověka, v Bezpečnost 1960/51.

75. Podstata psychologie, v *Bezpečnost* 1960/45.
76. Před volbou povolání, v *Rodina a škola* 1960/1.
77. Rozumové a poznávací schopnosti, v *Bezpečnost* 1960/47.
78. Metodika vzdělávání a výchovné činnosti mezi dospívající mládeží, Praha, Čs. společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí, 1961.
79. Rozumíme si s dospívající mládeží? Praha, ÚV Odborového svazu zaměstnanců školství, 1961.
80. Duševní hygiena a pracovní vztahy lidí, v *Hygiena duševního života* (red. J. Doležal), Praha, Orbis, 1961.
81. Charakter a temperament člověka, v *Bezpečnost* 1961/1.
82. Jak poznáváme lidi, v *Bezpečnost* 1961/15.
83. Jaká je naše dospívající mládež, v *Bezpečnosti* 1961/7.
84. Proč potřebujeme znát charakterové vlastnosti lidí, v *Bezpečnost* 1961/5.
85. Přiměřené požadavky na dítě, v *Předškolná výchova* 1961/1.
86. Psychologické základy vyučování dospělých posluchačů, v *Zemědělská škola* 1961/3.
87. Volba povolání dospívající mládeže. v *Odborná učiliště a učňovské školy*, Praha, SPN, 1961.
88. Didaktika pro učitele vojenských škol, Praha, MNO, 1962.
89. Výchovný význam vedoucího hospodářského pracovníka, Praha, Vys. škola stranic, 1962.
90. Kdy je dítě zralé pro školu?, v *Předškolná výchova* 1962/8.
91. O významu psychologie a pedagogických zásad při vzdělávání dospělých, v *Osvětová práce* 1962/24.
92. Problémy psychologie práce, v *Věda a život* 1962/10.
93. Volba povolání dospívající mládeže, v *Odborná učiliště a učňovské školy*, Praha, SPN, 1962.
94. Psychologické základy učení dospělých, Praha, Kabinet studia pracujících při ÚDVU, 1963.
95. Psychologie čtenáře, Bratislava, SPN, 1963 (skriptum).
96. Psychologie mladého čtenáře, Praha, SPN, 1963.
97. Sociálněpsychologické problémy výchovy pracujících, Bratislava, OÚ, 1963.
98. Základy pedagogiky a úvod do výchovy dospělých, Praha, SPN, 1963 (skriptum).
99. Charakteristika dospívající mládeže, v *Práce propagandisty mezi mládeží*, Praha, Mladá fronta, 1963.
100. Kolik chce a kolik může (O psychologických zvláštěnostech mladé generace), v *Práce mladých* 1963/19.
101. Průzkum výrobní práce vysokoškolských studentů, v *Školství a kultura*, 1963/24.
102. Psychologische und pädagogische Probleme in Bibliothekswesen, v *Gegenstand und Methoden der Bibliothekswissenschaft*, Leipzig 1963.
103. Uvažujte o volbě povolání svého dítěte, v *Rodina a škola* 1963/3.
104. Volba povolání dospívající mládeže, v *Odborná učiliště a učňovské školy*, Praha, SPN, 1963.
105. Všímate si schopností a dovedností mládeže, v *Rodina a škola* 1963/4.
106. Umíte studovat? Praha, NPL, 1964 (společně s K. Škodou).
107. Utváření socialistických vztahů na pracovišti. Praha, Čs. společnost pro šíření politických a vědeckých znalostí — OÚ, 1964.
108. Jak se utvářejí přání a zájmy dětí, v *Rodina a škola* 1964/5.
109. Kdo působí na rozhodování mládeže pro volbu povolání, v *Rodina a škola* 1964/6.
110. Psychologické problémy studia pracujících na vysoké škole, v *Pedagogické otázky vysokoškolského studia pracujících*, Praha, SPN, 1964.
111. Sociologický a sociálně psychologický výzkum na vysokých školách, v *Vysoká škola* 1964/1.
112. Výchovná práce vedoucího, v *Vědecká organizace řídicí práce* (red. J. Řezníček), Praha, NPL, 1964.
113. Hesla pro pedagogický slovník, díl I. (red. B. Kujal), Praha, SPN, 1965: Binet, čítí, duševno, charakter, charakteristiky žáků, charakteristiky žáků v mateřské škole, chtění, intelekt, interakce, intuice, křivky, nervismus — díl II. (Praha, SPN, 1967: parapsychologie, pedagogická psychologie, potřeba, psychologie, roztržitost, sebe-pozorování, sebevýchova a sebevzdělání, typologie, vlastnosti duševní, vzdor.

114. Psychologické základy učení a vzdělávání dospělých, Ústí nad Labem—Liberec, KOS, 1965.
 115. Ako sa utvárajú želania a záujmy detí, v Rodina a škola 1965/6.
 116. Některé sociálně psychologické problémy ve studiu dospělých, v Na pomoc studiu při zaměstnání, Olomouc—Ostrava, KPÚ, 1965.
 117. Předmět a význam sociální psychologie, v Osvětová práce 1965/4.
 118. Psychologische Probleme des Studiums der Erwachsenen, v Pädagogische und psychologische Probleme des Studiums der Werktätigen, Luckenwalde, 1965.
 119. Psychologische Probleme des Studiums der Erwachsenen, v Zeitschrift Deutsches Institut. f. Berufsbildung, 1965.
 120. Obecná psychologie pro vedoucí školních a osobních oddělení, Praha, Strojírenský institut, 1966.
 121. Psychologické a výchovné problémy dospívání, Praha, Ústav zdravotní výchovy, 1966.
 122. Psychologie osobnosti, Praha, Strojírenský institut, 1966.
 123. Psychologie v hospodářském životě, Praha, Strojírenský institut, 1966.
 124. K šedesátinám univ. prof. RNDr. et PhDr. Vl. Tardyho, v Pedagogika 1966/6.
 125. Kapitoly z pedagogické psychologie: základy pedagogické psychologie, Praha, Institut těžkého průmyslu, 1967.
 126. Hesla pro „Slovník ekonomiky průmyslu a vědeckého řízení (red. J. Řezníček), Praha, Svoboda, 1967.
 127. Jak studovat?, v Universita Karlova 1967/18.
 128. Problémy naší mládeže, v Nová mysl 1967/9.
 129. Příspěvek k psychologické analýze činnosti mistrů, v „K problémům psychologie osobnosti“, Praha, Akademia 1967 (společně s J. Růžičkou a O. Matouškem).
 130. Psychologické a pedagogické problémy v práci s dospívající mládeží v knihovnách, v „Mládež a knihovny“ (sborník, red. D. Helbichová a J. Žaloudková), Praha, Státní knih. ČSSR, 1967.
 131. Psychologické otázky studia při zaměstnání, v Praxe vzdělávání pracujících na středních školách, Praha, SPN, 1967.
 132. Psychologie řečníka a posluchače, v Sborník statí ke studiu řečnictví, Praha, Vysoká škola politická, 1967.
 133. Psychologie v denním životě, v Rudé právo 1967 (nedělní vydání od ledna do března).
 134. Psychology and Management, v Czechoslovak Trade Unions 1967/3.
 135. Dospívající mládež a její výchova. Hradec Králové, KOS, 1968.
 136. Psychologické složky přípravy budoucích učitelů reálných předmětů, v Fyzika ve škole 1968/2.
 137. Psychologický pohled na tvoření kolektivu, v Kapitoly o tvoření kolektivu v dětské organizaci, Praha, Mladá fronta, 1968.
 138. Psychóza zkoušek, v Forum 1968/6.
 139. Osobnost osvětového pracovníka, Bratislava, OÚ, 1969.
 140. Pedagogicko-psychologické a sociálně psychologické aspekty vzdělávání dospělých, Praha, Orbis, 1969.
 141. Psychologie v hospodářském životě, v Odborář 1969/12.
-